

Михайло Крупка

*доктор економічних наук, професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
mkрупка@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8775-1397*

Василь Синенко

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
sv13051996@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3639-5628*

РОЛЬ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ У ФУНКЦІОНУВАННІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Вступ. Банки з іноземним капіталом відіграють вагомую роль у розвитку вітчизняного банківського сектору. Їхня присутність на українському ринку банківських послуг має як позитивні аспекти, так і створює певні ризики для національної фінансової системи. Зокрема, з одного боку, ці банки сприяють залученню іноземних інвестицій, впровадженню інноваційних банківських продуктів і технологій, підвищенню конкуренції та якості обслуговування клієнтів, а з іншого, надмірна експансія іноземного банківського капіталу може загрожувати фінансовій безпеці держави та призводити до відтоку національних заощаджень за кордон. Сьогодні важливо забезпечити збалансований розвиток банків з українським та іноземним капіталом в інтересах стабільності вітчизняної банківської системи та фінансової системи України загалом.

Метою наукового дослідження є з'ясування й оцінка на сучасному етапі особливостей функціонування банків з іноземним капіталом та їх впливу на розвиток банківської системи України в умовах глобалізації.

Результати. У процесі трансформаційних змін банки з іноземним капіталом відіграють вагомую роль у розвитку банківської системи України. Вони сприяють збільшенню капіталізації, інтеграції до світових фінансових ринків, впровадженню інновацій та підвищенню прозорості. Діяльність іноземних банків посилила конкуренцію на ринку, що стимулювало вдосконалення вітчизняних банківських послуг та продуктів. Водночас важливим є їхній внесок у розвиток малого та середнього бізнесу в умовах сучасних викликів та загроз.

Перспективи. Перспективними напрямками досліджень впливу банків з іноземним капіталом є: порівняльний аналіз ефективності їх функціонування у співставленні з вітчизняними банками; оцінка ризиків для фінансової безпеки держави; вивчення ролі у цифровізації та впровадженні інновацій; визначення впливу на конкуренцію і якість послуг; оцінювання практик корпоративного управління в іноземних банках.

В умовах глобалізації банки з іноземним капіталом відіграють важливу роль у функціонуванні банківської системи будь-якої країни, в тому числі й України. Їх присутність сприяє залученню іноземних інвестицій в економіку, що є вкрай необхідним для її розвитку. Іноземні банківські групи привносять нові банківські продукти, технології та практики управління, які поліпшують якість банківських послуг та стимулюють вітчизняні банки до інновацій і підвищення ефективності. Сьогодні, конкуренція з іноземними банками активізує національні банки краще задовольняти потреби клієнтів. Водночас, надмірна експансія іноземного банківського капіталу може становити загрозу для фінансової безпеки держави, тому в умовах сьогодення потребує збалансованого регулювання [4, 7-9].

Постановка проблеми. Банківська система України пройшла складний шлях розвитку та трансформацій, зокрема після здобуття незалежності та в період глобалізації світової економіки. Одним із важливих чинників, що вплинув на її формування, стало входження на український ринок іноземних банківських груп. Присутність банків з іноземним капіталом в Україні має як позитивні, так і негативні наслідки для функціонування національної банківської системи. Ці банки, з одного боку, сприяють залученню іноземних інвестицій,

підвищенню якості банківських послуг та впровадженню новітніх технологій. Проте, з іншого - їхня експансія може становити загрозу для діяльності вітчизняних банків, посилювати вплив капіталу за кордон та створювати додаткові ризики щодо фінансової стабільності країни. Тому виникає необхідність ґрунтовного аналізу ролі банків з іноземним капіталом у функціонуванні вітчизняної банківської системи для вироблення збалансованої політики регулювання їхньої діяльності.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Актуальним питанням впливу банків з іноземним капіталом на банківську систему України присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних вчених. Так, О. Андрєєва досліджувала загальний стан й основні тенденції розвитку банківської системи України, О. Антонюк та Л. Нянько вивчали виклики, з якими стикається вітчизняна банківська система в сучасних умовах і тенденції її подальшого розвитку. Вчені-економісти Н. Блащук-Дев'яткіна та М. Пилат досліджували сьогоdnішній стан та перспективи розвитку транснаціональних банків.

О. Вовчак, М. Хуторна та Б. Слуцький аналізували вплив банків з державною участю в процесі трансформаційних змін на формування загроз фінансовій стабільності. В той же час Єрмак В. розглядав виклики, з якими може зіткнутися банківська система України в період повосенного відновлення, та можливі шляхи її розвитку. В своїй науковій праці Н. Прикажук та М. Сацюк досліджували суперечності й перспективи розвитку банків з іноземним капіталом в Україні.

Н. Руцишин, О. Пелех, А. Козак та Н. Криворучко вивчали сучасний стан банківської системи України й перспективи її подальшого розвитку, І. Сисоєнко та Д. Карлюка аналізували основні фінансові показники діяльності вітчизняних банків. Досліджували ризики і оцінювали безпеку банківської системи України Н. Ситник та Я. Пріцак. Оцінював ефективність діяльності іноземних банків в Україні О. Тихий, а К. Шульга та Є. Шульга вивчали вплив діяльності транснаціональних банків на банківську систему України.

Постановка завдання. Метою дослідження є систематизація особливостей впливу банків з іноземним капіталом на розвиток банківської системи України в умовах викликів сьогоdnення.

Виклад основного матеріалу. В умовах конкурентного ринкового середовища присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України є вагомим чинником для її стабільного функціонування та розвитку на інноваційних засадах. Такі фінансові установи вносять значний вклад у зміцнення фінансової стійкості вітчизняного банківського сектора, адже мають доступ до більших за обсягом та дешевших за ціною ресурсів і можуть ефективніше розподіляти ризики.

Сьогодні нові явища на світових фінансових ринках зумовлюють потребу у перегляді основних понять та гіпотез економічної науки. Банки з іноземним капіталом, зазвичай, мають високий рівень капіталізації та дотримуються жорстких стандартів корпоративного управління й ризик-менеджменту, що сприяє підвищенню якості банківських послуг і зростанню довіри клієнтів. Завдяки співпраці з материнськими структурами вони мають змогу впроваджувати передові банківські технології, процеси та продукти, що сприяє розширенню спектра й підвищенню конкурентоспроможності послуг на українському ринку.

З огляду на особливості функціонування, іноземні банки є важливим джерелом залучення іноземних інвестицій в економіку України, що сприяє її розвитку та інтеграції у світові фінансові ринки. Вони також відіграють роль каналів трансферу новітніх банківських практик, знань та досвіду, що позитивно впливає на підвищення професійного рівня працівників банківської сфери в умовах сучасних викликів і загроз.

Водночас необхідно зазначити, що надмірна присутність іноземного капіталу може становити ризики для фінансової безпеки держави, оскільки іноземні банки можуть використовуватися як інструмент політичного та економічного тиску. У зв'язку з цим також надзвичайно важливо дотримуватися збалансованого підходу, забезпечуючи вигоди від діяльності іноземних банків та мінімізуючи потенційні ризики.

У сучасних умовах доречно зазначити, що державна політика ефективна лише тоді, коли успішно скоординовані специфічні зусилля багатьох людей, узгоджені їх різноманітні інтереси в ім'я

досягнення єдиної спільної мети. Тому дуже важливо встановити, в чому полягає ця мета, якої прагне суспільство, чи відповідає вона закономірностям суспільного розвитку. Проте, державна політика повинна забезпечувати стійкість, стабільність суспільних відносин без чого неможливо в процесах глобальної трансформації, що докорінно змінюють життя всієї світової спільноти, домогтися впорядкованості сучасного суспільного життя і постійно підтримувати його в такому стані, що виступає засобом гармонізації процесів сприяння поступового розвитку суспільства.

Відповідно до завдань досліджуваної проблематики, існує необхідність оцінки динаміки чисельності банківських установ із іноземним капіталом в українській банківській системі, зокрема, упродовж 2018-2023 рр. Для цього скористаємося наведеною нижче діаграмою (рис. 1) на якій проілюстрована зміна їх кількості в Україні за останні роки.

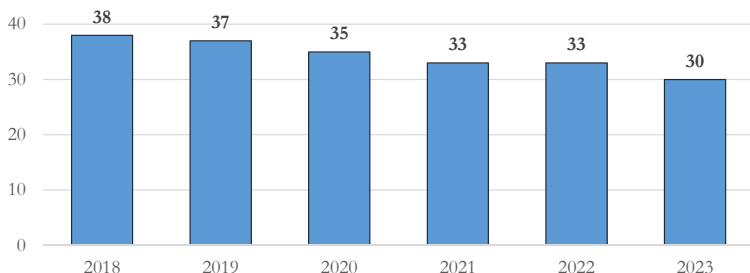

Рис. 1. Кількість банків з іноземним капіталом в Україні

Джерело: складено авторами за [6, 11].

Зазначимо, що кількість банків з іноземним капіталом в Україні упродовж досліджуваного періоду зазнала скорочення до 30 установ, тобто на 21,05%. Така тенденція зумовлена низкою чинників, зокрема, глобальними викликами, турбулентністю економічного середовища в Україні, тощо.

Як відомо, пандемія COVID-19 стала серйозним випробуванням для світової банківської системи, у тому числі для іноземних банків в Україні. Карантинні обмеження та економічне сповільнення негативно вплинули на фінансові результати деяких установ, змушуючи їх

оптимізувати свою присутність. Водночас повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році спричинило безпрецедентну гуманітарну кризу та значні руйнівні наслідки для економіки країни. Військові дії та пов'язані з ними ризики змусили низку іноземних банків переглянути свої стратегії й зменшити свою присутність в Україні задля мінімізації потенційних втрат, а частина банківських установ, що мала російських власників, була ліквідована або націоналізована. Отже, ці чинники, в поєднанні з нестабільністю фінансових ринків та мінливим регуляторним середовищем, вплинули на рішення іноземних банківських груп щодо зменшення своєї мережі в Україні упродовж останніх п'яти років.

На наш погляд, аналогічним чином доречно проаналізувати зміни в динаміці частки банків з іноземним капіталом, в структурі банківського сектору України за період з 2018 по 2023 рік (рис. 2).

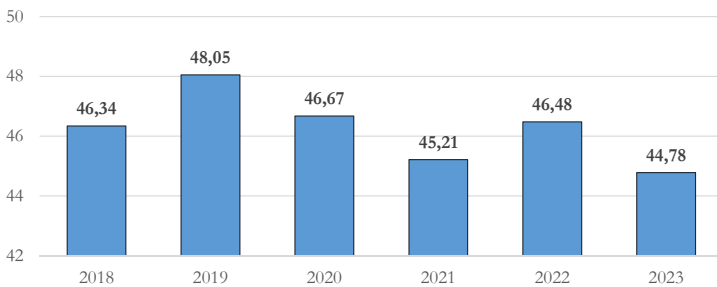

Рис. 2. Питома вага банків з іноземним капіталом, %

Джерело: складено авторами за [6, 11]

Показник частки банків з іноземним капіталом у структурі банківського сектору України упродовж 2018-2023 років демонстрував незначне коливання в межах 44,8-48,1%. Можна виокремити такі тенденції, зокрема, у 2019 році спостерігалось зростання частки іноземних банків до 48,1% з 46,3% у 2018 році, що може свідчити про позитивну динаміку їхнього розвитку та подальшу експансію на український ринок. Однак, у 2020 році частка іноземних банків дещо знизилася до 46,7% внаслідок впливу пандемії COVID-19 та пов'язаних із нею економічних труднощів. Тенденція до зменшення присутності іноземного капіталу продовжилася у 2021 році, коли їхня

частка зменшилася до 45,2%, що може бути наслідком перегляду стратегій деякими іноземними банківськими групами в умовах посилення невизначеності.

У 2022 році відбулося незначне збільшення частки до 46,5%, проте повномасштабне вторгнення росії стало новим викликом для стабільності банківського сектору. Так, станом на початок 2024 р. частка іноземних банків скоротилася до 44,8%, що, передусім, пов'язано з продовженням військового конфлікту та його негативним впливом на економічне середовище в Україні. Загалом, можна стверджувати, що частка іноземних банків у банківській системі України залишається істотною, що свідчить про їхню важливу роль, попри виклики останніх років.

На нашу думку, не менш важливе значення та особливості функціонування банківської системи України характеризує структура наданих кредитів по типах банків у 2023 році, яка відображена на рис. 3.

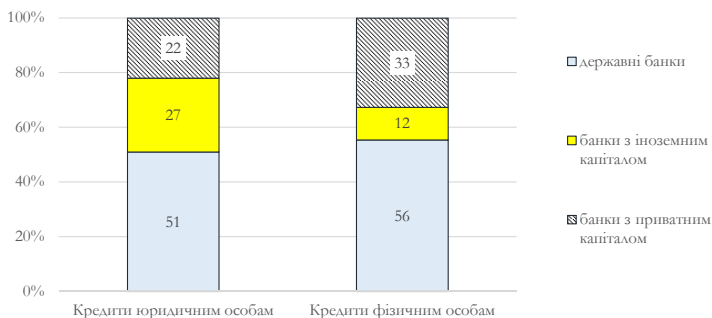

Рис. 3. Структура наданих кредитів в Україні за типами банків впродовж 2023 р., %

Джерело: складено авторами за [6, 11].

Якщо детальніше проаналізувати з наведеного вище рисунка дані, то бачимо, що державні банки відіграють провідну роль у кредитуванні як юридичних, так і фізичних осіб. На державні банки припадало 51% від загального обсягу кредитів, наданих юридичним особам. Це свідчить про їхню вагому роль у фінансуванні корпоративного сектору економіки та реалізації

державних програм підтримки бізнесу і, ще більш значущою була їхня частка у сегменті кредитування фізичних осіб – 56%. Це пов'язано пов'язано з їхньою участю у державних іпотечних та споживчих кредитних програмах для населення.

У той же час банки з іноземним капіталом зосередилися переважно на кредитуванні юридичних осіб – 27% ринку, що відображає їхню орієнтацію на обслуговування корпоративних клієнтів та великого бізнесу і лише 12% - на фізичних осіб. За таких обставин, банки з приватним капіталом були більш активними у споживчому кредитуванні, охопивши 33% цього сегменту, порівняно з 22% частки у кредитуванні юридичних осіб. Загалом, незважаючи на те що державні банки відігравали ключову роль у забезпеченні кредитування реального сектору економіки та населення в 2023 році, іноземні банки в значній мірі активно діяли в сфері надання кредитів юридичним особам.

Отже, за результатами проведеного наукового дослідження можемо стверджувати про наявність ключових особливостей впливу банків з іноземним капіталом на розвиток банківської системи України на сучасному етапі розвитку, зокрема, це:

Збільшення капіталізації банківської системи. Іноземні інвестори вносять значні обсяги капіталу, що суттєво підвищує загальний розмір регулятивного капіталу банківської системи країни. Це дає змогу банкам з іноземним капіталом нарощувати кредитний та інвестиційний потенціал, розширювати спектр послуг і охоплення нових клієнтів, забезпечуючи стійкість і стабільність функціонування банківського сектору.

Впровадження сучасних банківських технологій та практик. Банки з іноземним капіталом привносять новітні банківські продукти, такі як інноваційні платіжні рішення, цифрові банківські послуги, передові системи ризик-менеджменту та корпоративного управління. Це спонукає до модернізації вітчизняного банківського сектора, підвищення його ефективності та поліпшення якості клієнтського сервісу, а також слугує імпульсом для розвитку фінтех-індустрії в Україні.

Підвищення конкуренції на ринку банківських послуг. Присутність іноземних банків стимулює українські банки підвищувати

якість обслуговування клієнтів, розширювати асортимент банківських продуктів та послуг, впроваджувати інновації задля утримання та залучення нових клієнтів. Це призводить до зростання конкуренції, що в кінцевому підсумку позитивно впливає на розвиток вітчизняної банківської системи, забезпечуючи кращий доступ споживачів до різноманітних якісних фінансових послуг.

Інтеграція у світову фінансову систему. Сьогодні банки з іноземним капіталом сприяють інтеграції української банківської системи до міжнародних фінансових ринків. Вони забезпечують більш тісні зв'язки з іноземними фінансовими установами, полегшують доступ до зовнішніх джерел фінансування та залучення іноземних інвестицій в економіку України. Це дає можливість українським банкам та компаніям диверсифікувати джерела залучення капіталу й розширювати міжнародну співпрацю.

Підвищення вимог до прозорості та відкритості. Банки з іноземним капіталом привносять кращі практики розкриття інформації, дотримання міжнародних стандартів фінансової звітності та корпоративного управління. Це підвищує прозорість діяльності банківського сектору, сприяє зміцненню довіри з боку клієнтів, інвесторів та регуляторів. Водночас підвищені вимоги до відкритості стимулюють вітчизняні банки вдосконалювати системи внутрішнього контролю, ризик-менеджменту та корпоративного управління.

Трансфер знань та досвіду. Присутність банків з іноземним капіталом сприяє обміну досвідом та передачі знань у банківській сфері. Іноземні банки залучають висококваліфікованих фахівців, запроваджують програми навчання та стажування для українських співробітників. Це дає змогу вітчизняним фінансовим менеджерам опановувати сучасні банківські технології, кращі практики управління ризиками, продуктового менеджменту, взаємодії з клієнтами тощо. Сьогодні такий трансфер знань сприяє розвитку людського капіталу в банківському секторі України.

Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу. Банки з іноземним капіталом часто фокусуються на обслуговуванні малих та середніх підприємств, пропонуючи спеціалізовані кредитні продукти, консультаційні послуги та сприятливі умови

фінансування. Це забезпечує доступ малого та середнього бізнесу до необхідних фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів, модернізації виробництва, впровадження інновацій. Як результат, діяльність іноземних банків у цьому сегменті стимулює розвиток підприємництва, диверсифікацію економіки та створення нових сучасних робочих місць.

Висновки. В умовах ринкової економіки, присутність банків з іноземним капіталом в Україні має суттєвий вплив на розвиток вітчизняної банківської системи. Вони сприяють нарощуванню капіталізації, модернізації банківських технологій та продуктів, посиленню конкуренції й прозорості. Сьогодні іноземні банки інтегрують вітчизняний банківський сектор до світових фінансових ринків, забезпечують трансфер знань та досвіду й сприяють інноваційному розвитку фінансової системи України. Важливою є їхня роль у сприянні розвитку малого і середнього бізнесу через кредитування та консультаційну підтримку. Водночас в умовах сучасних викликів та загроз необхідно забезпечити збалансований розвиток як іноземних, так і національних банків задля зміцнення фінансової безпеки країни. Загалом нині вплив іноземного банківського капіталу є позитивним для модернізації та підвищення конкурентоспроможності української банківської системи і сприяє зміні підходів, принципів, стратегії й механізмів реалізації фінансової політики, що суттєво посилює економічну активність в Україні.

Література

1. Андрєєва О. (2023). Банківська система України: стан та тенденції розвитку. *Економіка і управління*, 49-57.
2. Антонюк О., Нянько Л. (2023). Банківська система України: виклики сьогодення та тенденції розвитку. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (3-4), 36-43.
3. Блащук-Дев'яткіна Н., Пилат М. (2023). Транснаціональні банки: сучасний стан та перспективи їх розвитку. *Молодий вчений*, (6 (118)), 70-77.
4. Вовчак О., Хуторна М., Слуцький Б. (2022). Банки з державною участю та їх вплив на формування загроз фінансовій стабільності. *Фінансовий простір*, (3 (47)), 61-72.

5. Єрмак В. (2023). Банківська система України у період повоєнного відновлення: виклики та шляхи розвитку. *Державне будівництво*, 2(34), 214-223.
6. Основні показники діяльності банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (дата звернення: 25.05.2024)
7. Прикажук Н., Сацюк М. (2020). Банки з іноземним капіталом в Україні: суперечності та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*, 30(1 (1)), 183-191.
8. Руцишин Н.М., Пелех О.Р., Козак А.Р., Криворучко Н.М. (2024). Сучасний стан банківської системи України та перспективи її розвитку. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*, (75), 27-36.
9. Сисоєнко І.А., Карлюка Д.О. (2022). Аналіз основних фінансових показників діяльності банків України. *Підприємництво та інновації*, (23), 132- 137.
10. Ситник Н., Пріцак Я. (2023). Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Молодий вчений*, (6 (118)), 94-98.
11. Тихий О. (2023). Оцінка діяльності іноземних банків в Україні. *Економіка та суспільство*, (55), 1-10.
12. Шульга К., Шульга Є. (2023). Вплив діяльності транснаціональних банків на банківську систему. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University,» Economics» Series*, (28 (56)), 127-132.